

PATENTREGISTERS ALS BRON VOOR DE FAMILIEKUNDE – HET PATENTREGISTER VAN DEINZE VAN HET JAAR VIII (1799)

Op 17 maart 1791 werden in Frankrijk de ambachten en gilden afgeschaft. Voortaan was de uitoefening van eender welk beroep volkomen vrij. Tegelijkertijd werd een nieuwe belasting ingevoerd, **het patentrecht** (droit de patente). Aanvankelijk gold het patent als een vergunning om een bepaald beroep of zelfstandig bedrijf te mogen uitbaten. Daarom werd het patentrecht eerst beschouwd als een vergoeding voor het uitreiken van die vergunning door de overheid. Na verloop van tijd kreeg het patentrecht meer het karakter van een belasting, die rechtstreeks op de beroepsinkomsten werden geheven. Als referentiepunt koos men de huurwaarde van winkels, ateliers en opslagplaatsen. Door aanhoudende kritiek heeft deze regeling het echter niet lang uitgehouden. Er is immers niet noodzakelijk een verband tussen de winstgevendheid van een zaak en de ruimtes waarvan gebruik gemaakt wordt. Zo kan bijvoorbeeld een bankier zijn zaken afhandelen binnen een klein kantoor, terwijl een leerlooier omvangrijke opslag- of werkplaatsen nodig heeft.

Een nieuwe regeling, vanaf 1795 van toepassing, voorzag een indeling in beroepscategorieën volgens twee criteria: de aard van de handel of industrie en het bevolkingsaantal van de plaats waar de activiteiten werden uitgeoefend. De patentbelasting bestond toen enkel uit een vast recht, waarvan het bedrag afhankelijk was van de categorie waartoe men behoorde. Inmiddels was het patentrecht ook in onze streken ingevoerd na de aanhechting bij Frankrijk.

Vanaf 1796 perfectioneerde de wetgever de patentbelasting door de basisprincipes van de twee voorgaande regelingen gewoon te combineren. Het patentrecht werd voortaan verdeeld in een vast en een proportioneel recht. Voor het **vast recht** bleef men rekening houden met de **aard van de activiteit en het bevolkingsaantal van de plaats waar de activiteit plaats had**; het **proportioneel recht was evenredig met de huurwaarde van de bedrijfspanden** en bedroeg één tiende deel daarvan. Wie meerdere bedrijven of beroepen had betaalde slechts belasting voor de hoogst belastbare activiteit.

De wet van 11 februari 1816 schafte het proportioneel recht af, maar voortaan diende wel belasting te worden betaald op alle activiteiten.

De wet van 21 mei 1819 reorganiseerde de patentbelasting grondig en verfijnde sterk de basis waarop de aanslag geheven werd. Behoudens tariefwijzigingen in 1823 en 1849 en de uitsluiting van een aantal beroepen in de loop van de 19^e eeuw, bleef deze regeling tot en met de afschaffing van de belasting in het begin van de 20^e eeuw geldig. Voortaan werden de belastbare beroepen in 15 groepen opgedeeld. De elf eerste groepen werden belast volgens "tarief A" dat eenvormig was voor alle gemeenten. "Tarief A" kende 17 verschillende klassen die elk met een bepaald belastingbedrag overeenkwamen. De beroepen die in de groepen 12 tot 15 terechtkwamen, werden belast volgens "tarief B" dat varieerde naargelang het aantal inwoners van de gemeente. Men onderscheidde zes categorieën van gemeenten. Binnen elke categorie telde men 14 klassen die met een bepaald belastingbedrag overeenstemden. Omdat de patentbelasting zich voor het

schatten van de inkomsten moest baseren op uiterlijke kenmerken, noteerde men gegevens inzake de verbruikte hoeveelheid grondstoffen, het aantal tewerkgestelde arbeiders, het aantal geproduceerde eenheden, de gebruikte werktuigen, machines en stoommachines, enz.

De patentregisters van de eerste helft van de 19e eeuw geven de totale commerciële en industriële activiteit van een gemeente weer. Dit is niet meer het geval nadat de wet van 22 januari 1849 een ganse reeks ambachtelijke beroepen van het patentrecht vrijstelde voor zover enkel met vrouw en kind of maximum één arbeider gewerkt werd. In totaal verdwenen zo niet minder dan 37.200 ambachtslui van de rol van de patentbelasting.

In de loop van de tweede helft van de 19e eeuw werden steeds meer vennootschappen proportioneel getaxeerd op hun netto-winsten. De patentbelasting verloor steeds meer van haar belang en werd in het begin van de 20^e eeuw volledig vervangen door de vennootschapsbelasting.

De patentregisters van ons werkgebied terug te vinden in het Rijksarchief Gent

Hieronder volgt een overzicht van de patentregisters van Groot-Deinze en Groot-Zulte, die we terugvonden in het Rijksarchief Gent. Van Eke en Nazareth zijn hier geen patentregisters bewaard. Mogelijk bevinden zich nog een aantal patentregisters op de gemeentehuizen.

Groot-Deinze:

Deinze: Fonds Deinze (Inventaris nr. 134) nrs. 729-739

729: Aangiften van patentbelasting	1
bundel	
730: Briefwisseling, lijsten, instructies	1 bundel
731-738: Registers van patentplichtigen jaar VII-1865 (731: jaar VIII (1799)-1811; 732: 1816-1823; 733: 1824-1829; 734: 1830-1836; 735: 1837-1843; 736: 1844-1848; 737: 1849-1853; 738: 1854-1860 en 1865	8 bundels
739: Dubbels van de belastingrollen 1844-1860	1 bundel

Meigem: Fonds Modern Gemeentearchief Meigem (Inventaris nr. 13) nrs. 60-62

60: Registers van patentschuldigen 1816-1818	1 pak
61: Registers van patentschuldigen 1829-1842	1 pak
62: Registers van patentschuldigen 1843-1870	1 pak

Zeveren: Fonds Deinze (Inventaris nr. 134) nr. 1196

1196: Lijsten van patentschuldigen 1809-1861	1 bundel
--	----------

Groot-Zulte:

Olsene: Fonds Olsene (Inventaris nr. 97) nrs. 223-224

223: Rollen van het patentrecht 1844-1871 bundel	1
224: Register der patentplichtigen 1843-1871	1 register

Mogelijk zijn er ook nog patentlijsten terug te vinden in andere pakken die in de inventaris gedefinieerd worden als belastingkohieren (vb. Modern Gemeentearchief Grammene (Inventaris nr. 13) nr. 19: diverse belastingkohieren 1820-1867 (1 pak))

Het patentregister van Deinze van het jaar VIII (1799)

Het patentregister van Deinze van het jaar VIII, waarvan we hieronder de ontleding starten, is het oudste dat we deze stad terugvonden. Het dateert uit de tijd dat zowel een vast recht als een proportioneel recht (gebaseerd op de huurwaarde van de gebouwen), werd geheven. De lijst draagt als opschrift: "Etat fourni par l'Agent de la Commune de Deynse en exécution de la Loi du 17 Fructidor an 7, des Citoyens assujettis à la Patente pour l'an 8 dans ladite Commune, lequel état est formé d'après les dispositions de la Loi du 1er Brumaire an 7, relative aux Patentes de ladite année." De volgorde waarin de patentplichtigen in dit kohier worden vermeld is dezelfde als deze in de door ons in 1992 gepubliceerde telling van het jaar IV (1796). Uiteraard zijn enkele ambachtslui en ondernemers nieuw en zijn anderen vertrokken of overleden. Wat deze lijst met patentplichtigen ook interessant maakt is de soms meer nauwkeurige vermelding van het beroep van de betrokkenen. Staat bijvoorbeeld bij Augustin Van Speybrouck (nr. 75 in de telling van het jaar IV) in de volstelling als beroep enkel "marchand" vermeld, dan wordt dit in de patentlijst "marchand épicier en detail". We moeten er wel rekening mee houden dat enkel het beroep werd vermeld waarvoor de hoogste taks verschuldigd was, het is dus mogelijk dat bepaalde personen in de lijst nog een ander beroep uitoefenden.